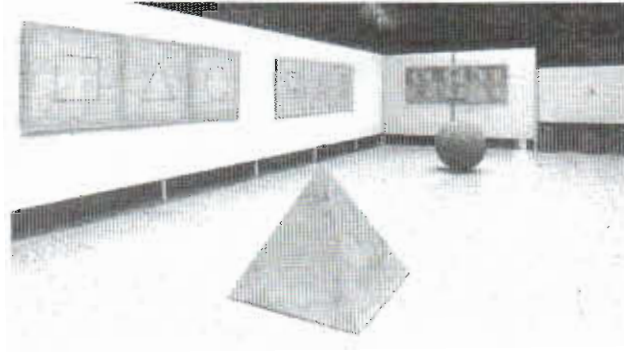

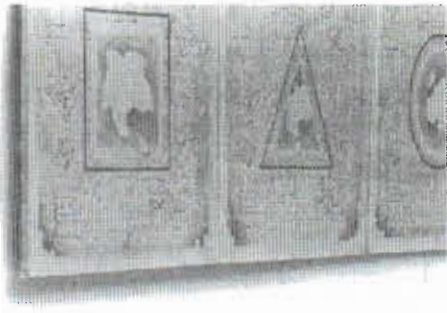
Fotoğrafçılığın en büyük sınırlamalarından biri üç boyutlu cisimlerin film veya fotoğraf kağıdı gibi iki boyutlu bir araç ile gösterilmesidir. Bir fotoğrafa baktığımızda fotoğraftaki nesnelerin biçim ve derinliklerini saptamak pek zor olmaz. Bu algı, fotoğraftaki veriler sayesinde kolaylıkla gerçekleştirilir. Verilerin en önemlilerinden biri de "PERSPEKTİF"tir. Perspektif, fotoğraftaki nesnelerin, görüş noktamıza olan uzaklıkları ile ilgili olarak biçim ve boyutları algılamamızı sağlar. Başka bir deyişle derinlik ve uzaklığın etkisiyle, objelerin uzayda nasıl göründüklerini anlatır ve fotoğrafa üç boyut izlenimi kazandırır. Bir fotoğraf, perspektifi ne kadar iyi verirse o denli gerçekçi görünüm kazanır. Öyleyse fotoğrafçı ne kadar çok perspektif kuralı bilir ve bunları başarı ile kullanabilirse fotoğraflarının konusuna uyacak üç boyutlu derinlik ve canlılığı da o denli gerçekleştirmiş olur. Diğer bir deyişle görüntünün üç boyutlu doğasını ifade ederek, fotoğrafı daha başarılı duruma getirir. Ama her fotoğrafta da derinlik şart değildir. Bir başka bakış açısı da fotoğrafın iki boyutlu olabileceği, yalnızca koyu ve açık tonlar ile bir düzenlemeyi başarabileceğidir.

Perspektif, objektifin odak uzunluğu ile bağlantılı değildir. Fakat fotoğrafı çekilecek obje ile objektif arasındaki uzaklık önemli bir etkidir. Örneğin şekil-1b' deki fotoğraf dar açılı objektif ile çekilmiştir. Bunun yerine geniş açı objektif ile çekim yaparak görüntünün aynı bölümü, burada gösterilen örneğe uygun boyutta büyütülecek olursa görüntüler benzer olacaktır. Ancak büyütülmüş örnekte film greni daha göze batır hale gelecektir. Odak uzunluğunun bu özelliği fotoğrafçılar tarafından yeterince anlaşılmaz. Objektifleri tanıyan bir fotoğrafçı, görüntünün çerçeve içinde ne derece büyük görüneceğini odak uzunluğunun etkilediğini bilir.

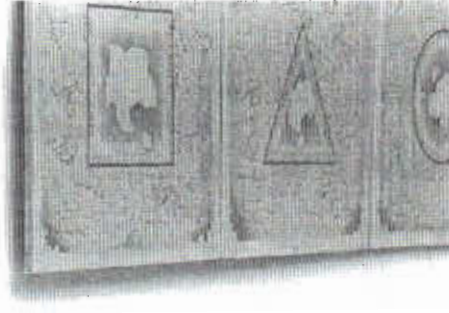
* Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Bölümü Başkanı.

Şekil -1a

Şekil -1b

Şekil -1c

a ve b' de çekim noktası aynı kalmak koşuluyla 20 mm ve 180 mm objektife çekilen fotoğraflar görülmektedir. Ancak 20 mm objektife çekilmiş kareden aşırı büyütme ile c fotoğrafı elde edildiğinde b ve c' nin birebir benzer olduğu görülür. Sadece c aşırı büyütmeden dolayı grenlidir.

Fotoğrafçı istediği perspektifi elde etmek için önce hangi noktada duracağına, sonra hangi objektifi kullanması gerektiğine aşağıdaki ilkelere göre karar verir.

1 - Çerçevenin içine görüntünün ne kadarını dahil edecek

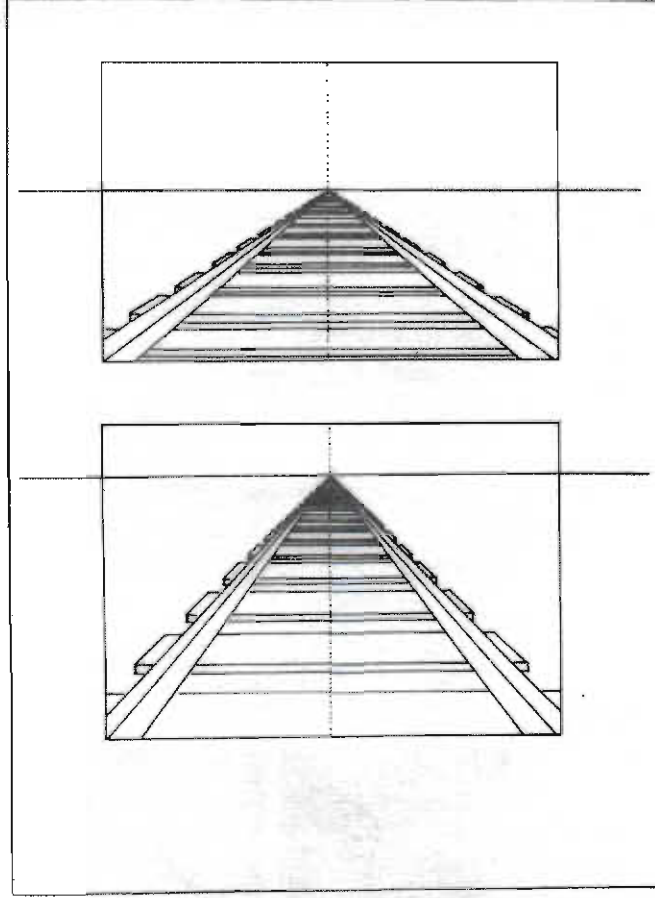
2- Çerçevenin içindeki ilgi odağı ne kadar büyük olacak

Bu kararları iyi verebilmek için objektiflerin odak uzunluğu özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Odak uzunluğu özellikleri üç bölümde incelenir: Normal objektif , geniş açılı objektif, dar açılı objektif.

Normal objektifin odak uzunluğu, çekim yaptığımız fotoğraf makinasından elde edilen görüntünün köşegeninin uzunluğuna eşdeğerdir ve cisimleri yaklaşık gözün gördüğü açı ve boyutta kaydeder. Normalden daha büyük odak uzunluğuna sahip objektiflere dar açılı objektif, normal objektife göre daha küçük odak uzunluğuna sahip objektiflere ise geniş açılı objektif denir. Geniş açı ve dar açılı objektifin kaydettiği görüntüler ise gözün gördüğü açı ve boyutta değildir.

KAÇMA NOKTALARI

Perspektif için temel öğeler kaçma noktaları ve ufuk çizgisidir. Demiryolu örneğinde olduğu gibi çizgilerin gözün görebildiği kadar uzak bir noktada birleşir gibi görünüp sonra da kaybolduğunu gözleriz. İşte bu kaçma noktasıdır. Bazı fotoğraflarda birden fazla kaçma noktası bulunabilir. Eğer raylar arasında durur ve demiryoluna bakacak olursak şekil-2a ve 2b nolu fotoğraflardaki gibi tek bir kaybolma noktası olduğu görülür.

Şekil - 2

Ufukun konumu, izleyicinin uzaklık duygusunu farklı biçimlerde etkiler. 2a' daki şekilde tabana yakın ufuk çizgisi 2b' deki daha yüksek ufuk çizgisine oranla insana daha fazla uzaklık duygusu vermektedir. Şekil-3' de ise a, b, c, d' de olduğu gibi cisme bir köşesinden bakılacak olursa her iki tarafta da birer tane olmak üzere iki kaybolma noktası vardır.

Sayıları kaç olursa olsun ve hangi yönden bakılırsa bakılsın aynı bakış açısından bakıldığında bütün kaçma noktalarının aynı yatay çizgi üzerinde olduğu kabul edilebilir. Çift kaçma noktası ile çizilen perspektiflerde bu çizgiye "UFUK" denir.

BAKIŞ AÇISI

Ufuk çizgisinin ve çizgi ile birlikte tüm kaçma noktalarının konumu tamamıyla bakış açısına bağlıdır. Bakış açısı değiştirilerek ufkun konumu ve perspektif değiştirilebilir.

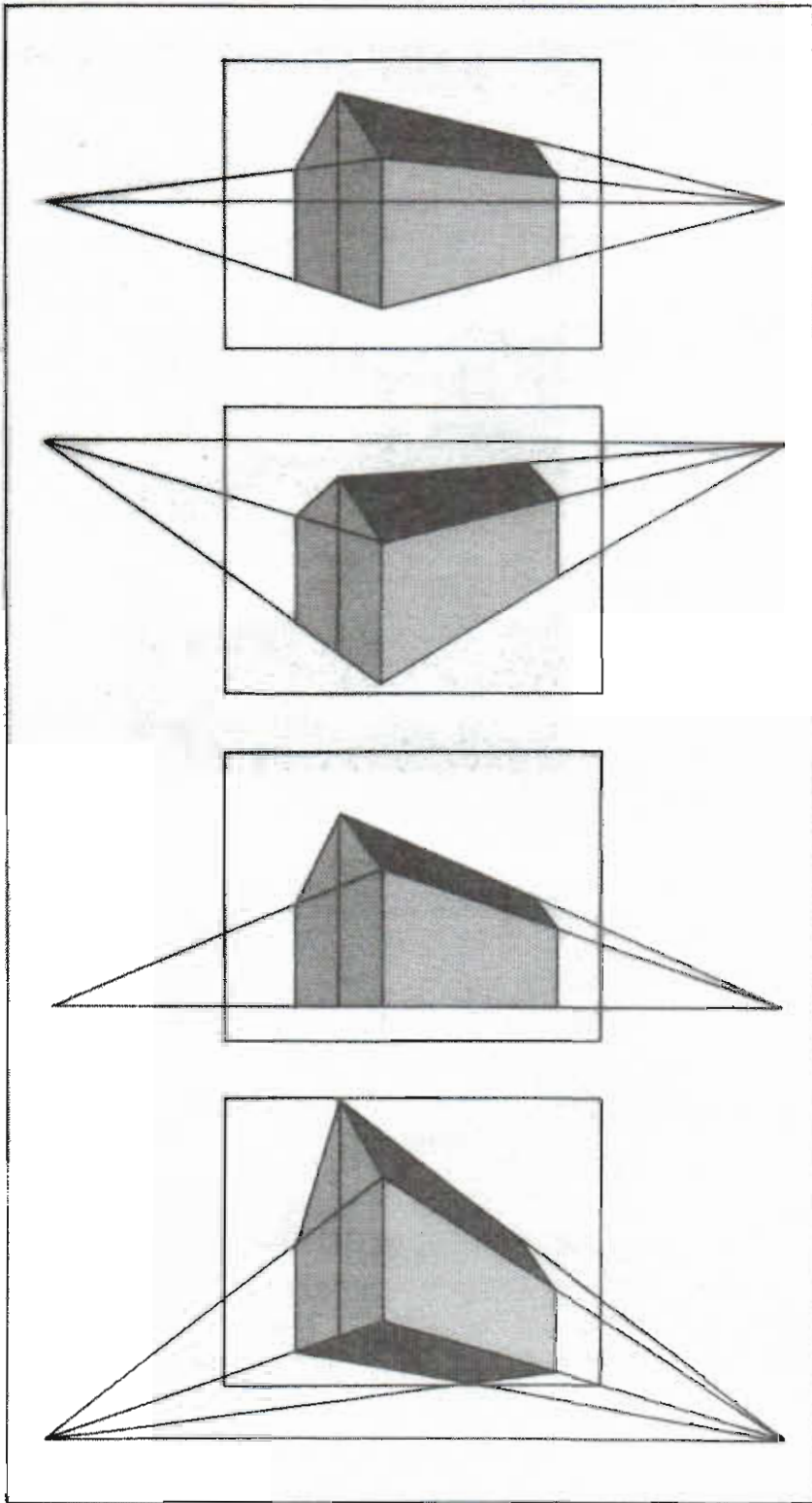
Ufku normal konumu şekil-2a' daki gibi göz hizasındadır. Şekil-2b' de olduğu gibi görüş alanı geniş tutulursa ufku konumu da değişir. Bakış açısı ne kadar yüksek olursa, ufuk çizgisi de o kadar yüksek olacaktır. Alt bakış açısı ile bakıldığında cisimler büyüymüş gibi görünür. Çünkü objeler normal göz hizasının üzerinde yükselir.

Bakış açısını değiştirmek; ufku konumunu, dolayısıyla bunun paralelinde ölçünün görsel etkisini kontrol eden perspektifi değiştirir. Çok yüksek bakış açısıyla, örneğin helikopterden, bir gökdelen görüntülenebilir. Son aşamada sigara paketi ölçülerini yansıtan gökdeleni yine de beyin doğru olarak algılayacaktır. Çünkü daha alçak olan binaların arasında sivrilecektir. Tam tersi sigara paketi de alt bakış açısıyla çekilirse küçülen gökdeleneye karşın sigara paketi gökdelen gibi görünecektir.

Üç numaralı şekiller serisi, perspektifin etkisinin üst bakış açısından alt bakış açısına doğru hareket edildiğinde nasıl büyüdüğünü göstermektedir. İki kaçma noktası olduğunda, bir noktaya diğerinden daha fazla yaklaşarak derinlik hissi daha da artırılabilir. Özellikle cisimlerin üç boyutluluğu özelliği vurgulanmak istendiğinde iki kaybolma noktası daha uygundur. Örneğin bir binanın dik açılarda birbiriyle birleşen iki yüzeyi vardır. Bu yüzeyler iki kaybolma noktası yaratır. Bu noktalardan ikisi hatta biri bile çerçeveye dahil olmayabilir. Ancak fotoğraf çekimi sırasında duvarların birleştiği noktada yer alırsa, iki yüzey bir açı meydana getirirken kaybolma noktalarının fotoğraf karesinin dışında olduğu imajı verilebilir. Böyle bir fotoğraf bir binanın tek yüzeyini çektiğiniz fotoğrafa nazaran daha büyük bir derinlik hissi verecektir.

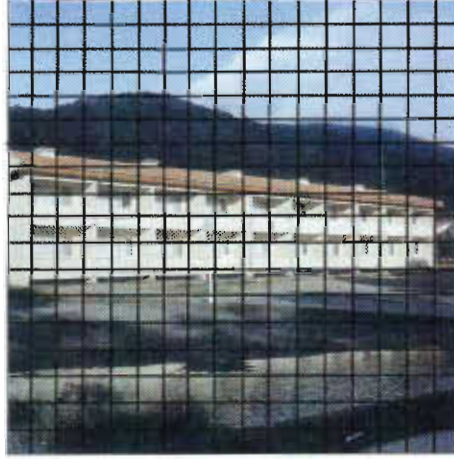
Tam karşıdan bir yüzeyini gördüğümüz bina fotoğrafına oranla köşeden iki yüzeyini gördüğümüz fotoğraftaki derinlik daha fazladır.

Şekil - 3

PERSPEKTİFİ KULLANMA

Fotoğrafta derinlik ve uzaklığı anlamada perspektifin oynadığı rol çok önemlidir. Fotoğraf makinasının vizöründen bakıldığında bunu anlamak pek kolay değildir. Bunun için arşivden bir fotoğraf seçip üzerine 6 mm. veya 12 mm. lik kareler çizilmiş asetat yerleştirilmelidir. Bu sayede nesnelerin uzağa doğru gittikçe nasıl daha küçük görüldüğü dolayısıyla ortaya çıkan perspektifin görsel etkisini anlamak daha kolaylaşacaktır. Yapılan bu çalışma, perspektiften fotoğraflarda bir kompozisyon unsuru olarak daha iyi yararlanmaya yardımcı olacaktır.

PERSPEKTİFİ İLETME

Fotoğrafta perspektifi iletmenin birçok yolu vardır. En çok kabul göreni ise "Doğrusal perspektif'tir. Görüş alanı geniş (odak uzunluğu kısa) objektiflerle daha iyi farkedilir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi demiryoluna bakıldığında raylar, ileride sanki birleşiyormuş gibi görünür. Bu arada traverslerin görünümü ise gittikçe küçülen ve birbirine yaklaşan çizgiler gibidir (Şekil-2). Bu gözle görünür birleşim perspektifin bir etkisidir. Diğer bir deyişle yakındaki nesnelere, daha uzaktaki nesnelere oranla daima büyük görünürler. Demiryolu basit ve oldukça açık bir örnektir. Çünkü iki ray arasındaki mesafenin aslında aynı olduğu bilinmektedir. Aynı şekilde bir sokağa bakıldığında da, bizim konumuza göre, daha uzakta-ki evlerin giderek küçüldüğü, sokağın tıpkı raylar gibi daraldığı görülecektir. Ancak insan beyni daha önceki bilgi ve deneyimlerini kullanarak göze gelen görüntüyü değiştirir ve yol boyunca sıralanan binaların birbiriyle bağlantılı olarak boyutlarını aynıymış gibi gösterir. Göz bunu doğru olarak kabul edebilir, ama gerçekte algılanan görüntü bu değildir. Beyin bilgileri deşifre etmiş ve bu arada perspektifi dikkate almamıştır. Beynimiz yaşadığımız süreçte bizi aldatmaya devam edecektir. Oysa fotoğraf makinasının beyni yoktur ve perspektifi görmezlikten gelemez.

"Doğrusal perspektif" i dört farklı biçimde ele alabiliriz:

Birleşen hatlar.

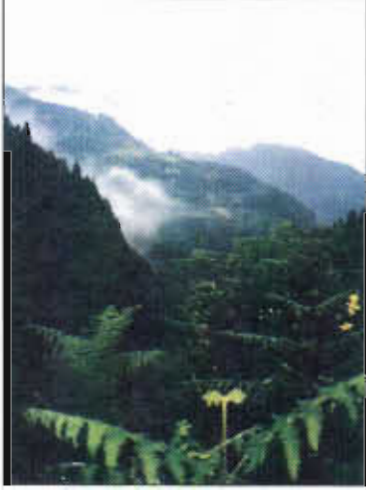
Kısalan hatlar.

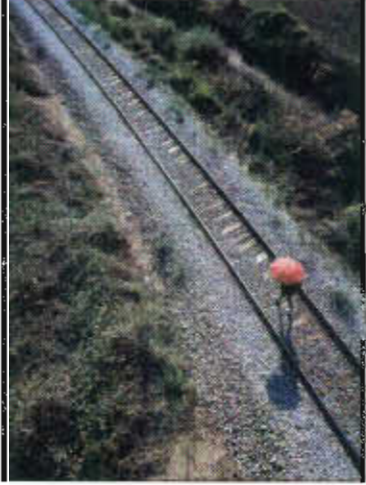
Küçülen hatlar.

Kademeli doku.

Hava perspektifi, atmosferdeki farklı aydınlanmalar nedeniyle yakından uzağa gittikçe zayıflayan görüntü perspektifi yaratır. Çekim yapacağımız konu ile aramızdaki hava kitlesi ne kadar az ise, görüntü o kadar keskin görünür. Örneğin ufukta ard arda dizilen dağlarda görülen bu etki özellikle tele objektifle çekilirse öndeki nesnelere fotoğraf karesinin büyük bir bölümünü kaplar ve geri plandaki soluk görüntü zorlukla farkedilir.

Renk perspektifi, genel kural olarak kırmızı ve turuncu gibi sıcak renkler (dalga boyu uzun renkler) öne çıkıcıdır, mavi- yeşil gibi soğuk renkler ise geri planda kalır. Örneğin, yeşil fonda yer alan kırmızı nesne, ön plana çıkacağından fotoğrafta derinlik hissi yaratacaktır. Renk kadar etkili olmasa da renk tonları da derinlik hissi vermekte önemlidir. Koyu tonlar öne çıkma, açık tonlar kaybolma eğilimindedir.

KAYNAKÇA

LANGFORD, Michael,
DISANTE, Theodore,

FREEMAN, Michael,
GRILL, Tom,
MANTE, Herald,

35 mm Handbook, Alfred A. Knopf, NewYork, 1983.

How to Improve Your Photography, HPBooks, U.S.A.
1981.

Photo School, Papermac, Hong Kong, 1983.

Photographic Composition, Ekspertel, Japan, 1983.

La Composition en Photographie, Industria Grafica sa
Tuset, Barcelona, 1977.